

Među kodeksima u cenobiju San Galla

Petar Zdravko Blajić

Zahvaljujući praksi na temelju koje je nastala izreka »Clastrum sine armadio quasi castrum sine armamentario« (samostan bez ormara kao tabor bez oružane), imamo danas sve što nam je sačuvano ne samo iz ranog i kasnog srednjeg vijeka nego i ranije. Ovoj se je normi prilagodila već od svojih prvih početaka opatija San Gallo u današnjoj Švicarskoj.

Iz svoje domovine Irske došao je sv. Kolumban na kontinent noseći svoju regulu. Pratili su ga Gall i Ursin, koji su se, spriječeni slabim zdravljem da ga slijede u teškom i riskantnom prijelazu preko Alpa, zaustavili u području gdje završavaju šume i tu sagradili svoja pustinjačka obitavališta, koja su postala jezgre budućih opatija oko kojih su se, po demografskom udjelu samostanskih poslužitelja, formirali gradovi San Gallo i Saint-Ursanne. U vrijeme opata-piora Otmar, u ujedinjenim samostanima u jednu opatiju, godine 720., primjenjena je regula sv. Benedikta. Nastala je tako i biblioteka, prava i vlastita, bogata kodeksima svake vrste, iz koje je u vrijeme korizme svaki redovnik morao uzeti po jedan kodeks za dnevno čitanje. Iz jednog popisa iz 728. vidi se da je biblioteka posjedovala 400 kodeksa, što je značajna brojka za ono vrijeme ako se uzme u obzir skupoća pergamene i vrijeme potrebno za prepisivanje. Ova je biblioteka izvor izvanredne važnosti za studij prvog glazbenog razvoja. U različitim kodeksima nalaze se znakovi i slova koja sugeriraju oznake za odah, crescendo, diminuenda, rallentanda i acceleranda. Dugim modulacijama s kojima se u *jubilatio* produživao posljednji »a« iz Alleluja, bile su pridodate riječi. Ove *sekvence* i *tropi* slavne su dragocjenosti glazbe koja se rađala.

Jedna od slava sangallskog cenobija i ovih glazbeno-vokalnih početaka bio je *Notker*. Ekkehart, na početku biografije koju je o njemu sastavio, piše: »Ovdje ima početak preludij legende o svetom monahu Notkeru, nazvanom Stammler, tj. mucavac«.

Notker *Mucavac* umro je 6. kolovoza 902.; uz njegovo ime stoji danas dodatak *pjesnik*, budući da je bio jedan od najpoznatijih latinskih sredovjekovnih pjesnika. On je stvorio i usavršio himne koji se zovu *sekvence*. U liturgiji one su dugo vremena nosile ime *suites*. Tu su riječi i zvukovi među sobom isprepleteni s velikim umijećem u pravu umjetnost, a pjevale su se za vrijeme mise nakon graduala i alleluja. Sjetimo se — barem — sugestivne božićne *sekvence Natus ante saecula* koja je odzvanjala kroz duga stoljeća u svim crkvama zapadnog svijeta, a sastavio ju je Notker u tišini benediktinskog cenobija. I tako se preko manuskripata uspijeva rekonstruirati prvo djelo najplodnijeg pjesnika regije koja se je morala kasnije utkati u kontekst *Confoederatio Helvetica*, a ova se obraća posebnoj publici koja se zna diviti i vred-

novati te tisućljetne podjele, koja zna vrednovati te manuskripte najurednijih kaligrafija obogaćene lijepim minijaturama, što sve pokazuje kako je jedan bojažljiv čovjek, ali obdaren velikom sposobnošću aplikacije, mogao stvoriti i stvarati tako vrijedna djela u ozbiljnoj mirnoći, u ambijentu punom milosti. Jedan autograf nudi nam iznenađujuće svjedočanstvo o autoru: »Ego Notker, infans et Sancti Galli famulus« (ja, Notker, dijete i svetog Galla službenik). Ovih par riječi crta moralnu veličinu čovjeka kojemu se treba diviti i na vremenskoj udaljenosti od deset stoljeća; pokazuju nam u potpunosti kako on meditira i reflektira o sebi samome.

Biblioteka u San Gallu, koja je ostala kao živa baklja utrnule opatije, posjeduje danas 2.000 kodeksa, 1.380 inkonabula, od kojih su mnoge ručno kolorirane i pravi su unikati. Dosta bi bilo spomenuti *Vergilija* u rukopisu iz V. ili možda već iz IV. st. koji je stariji i od onoga kojega posjeduje biblioteka Laurenziana i *Psaltir* sav ispisan na folijama pozlaćene pergamene, ukrašene prekrasnim minijaturama, što još više izdiže tu zaista glasovitu biblioteku.

U svoje su vrijeme bila vrlo poznata otkrića koja je među tim kodeksima učinio firentinski humanist Poggio Bracciolini, koji je tamo došao iz Konstanz gdje se je nalazio kao promatrač na koncilu čiji je tajnik bio Enea Silvio Piccolomini, koji je, čim je postao papa, darovao Baselu *Studium* nakon što je osobno mogao ustanoviti visoki stupanj civiliziranosti i progres. Među ostalim, on je tu otkrio potpuni primjerak Kvintilijanove *Institutio oratoria* (ranije su bile poznate samo kopije toga primjerka i to u dijelovima); Ciceronovih pet knjiga *De finibus bonorum et malorum* i *De Legibus*; prve tri knjige i polovicu četvrte *Argonauticon* Valerija Flaka; *De utroque homine* Laktancija; *De rerum natura* Lukrecija; *Silvae* Stacija; *Bellum Punicum* Silvija Italika; *De re rustica* Columella i *Astronomicum Manilijs*. Ono što još više izdiže vrijednost kodeksa iz San Galla, osim tekstova, melodija i minijatura, jesu odlični uvezi u srebro ukrašeno dragim kamenjem, diptisi s okviri- ma od slonove kosti i iz drugih materijala u najrazličitijim tehnikama. Sve su te dragocjenosti trezori neprocjenjive vrijednosti koji govore o visokom stupnju kulture, umjetničke zauzetosti i ukusa aktivnih redovnika iz VIII. st. u cenobiju svetog Galla — što sve tumači tako veliko zanimanje bibliofila i drugih specijalista za tu biblioteku.

S pravom je u svom članku u *Osservatore Romano* Raffaello Biordi u biblioteci, u »armadiumu« — ormaru — samostana opatije San Gallo vidio očite korijene ne samo crkvene glazbe nego i evropske glazbe uopće.